



PROVINCIE FLEVOLAND



## PERSPECTIEFNOTA 2017-2021



# PERSPECTIEFNOTA 2017-2021

## Inhoudsopgave

I	Inleiding en samenvatting .....	4
II	Financieel kader 2017-2021 .....	7
III	Kaderstelling 2017-2021 .....	8
IV	Financieel totaal overzicht Perspectiefnota 2017-2021 .....	19
	Bijlage 1: Afwijkingen Programmabegroting 2017 .....	20
	Bijlage 2: Financieel kader 2017-2021 .....	25

# Inleiding en samenvatting

## 1.1 Inleiding

Voor u ligt de Perspectiefnota 2017-2021. De Perspectiefnota is één van de Planning- en Controldocumenten uit de sturingscyclus van de provincie. In deze Perspectiefnota schetsen wij het financieel en inhoudelijk perspectief ter voorbereiding op de nieuwe Programmabegroting 2018. Daarnaast rapporteren wij over de afwijkingen die zich voordoen bij de voortgang van de realisatie van de doelstellingen en in te zetten middelen zoals deze in de Programmabegroting 2017 zijn opgenomen.

Tijdens de algemene beschouwingen op 10 mei van dit jaar kunt u beoordelen hoe ons college uitvoering geeft aan de huidige begroting 2017 en kunt u nader richting geven aan de kaders voor de nieuwe Programmabegroting 2018. In deze Perspectiefnota geeft ons college daartoe informatie over de financiële en beleidsinhoudelijke vooruitzichten. Daarbij hebben we de uitkomsten van de Tussenbalans betrokken.

Ten opzichte van voorgaande jaren is gekozen voor een gewijzigde opzet van de Perspectiefnota. De basis hiervoor is de notitie 'de perspectiefnota in eigentijds perspectief', welke in december 2016 is besproken in de zogenoemde Intervisiegroep Planning en Control. Daaruit is het volgende gewenste beeld van de Perspectiefnota naar voren gekomen:

1. Een beknopte Perspectiefnota, gericht op het volgende begrotingsjaar met een doorkijk naar de jaren daarna, inclusief beleidsinhoudelijke voorstellen voor nieuw beleid;
2. Een integrale presentatie van ontwikkelingen en voornemens zodat Provinciale Staten ze tegen elkaar kunnen afwegen;
3. De financiële uitgangspunten (en het daaruit afgeleide financiële meerjarenperspectief) zijn daarbij kaderstellend;
4. Een afzonderlijke afwijkingenrapportage met betrekking tot de uitvoering van de Programmabegroting van het lopende begrotingsjaar





De nu voorliggende Perspectiefnota 2017-2021 is met dit gewenste eindbeeld als volgt opgebouwd. In dit eerste hoofdstuk treft u een samenvatting aan waarin op hoofdlijnen de uitkomsten van deze Perspectiefnota worden beschreven. In hoofdstuk II geven we in het kort de uitkomst weer van het financiële kader voor de jaren 2017-2021, waarmee de budgettaire kaders voor de komende jaren worden aangegeven. Hoofdstuk III gaat in op de kaderstelling voor de Programmabegroting 2018 en geeft inzicht in de beleidsmatige en financiële ontwikkelingen die aanleiding kunnen geven tot het stellen van (gewijzigde) kaders. In hoofdstuk IV wordt een totaaloverzicht gepresenteerd van de financiële gevolgen van de diverse voornemens die in deze Perspectiefnota worden geschetst.

In verband met de gebleken behoefte om in de Perspectiefnota de focus te leggen op de kaderstelling voor de komende jaren ('het nieuwe beleid'), hebben we er voor gekozen de afwijkingenrapportage over 2017 als bijlage 1 bij te voegen. Hierin zijn ook budgettaire voorstellen opgenomen, maar deze passen grosso modo binnen het bestaande beleid. Uiteraard zijn deze voorstellen wel opgenomen in het totaaloverzicht in hoofdstuk IV van deze Perspectiefnota. Ten slotte is als bijlage 2 opgenomen een nadere onderbouwing van het financiële kader voor de jaren 2017-2021, zoals dat in hoofdstuk II is geschetst.

## 1.2 Samenvatting

### Beleidsinhoudelijk Perspectief 2017-2021

Dit voorjaar hebben wij de Tussenbalans opgemaakt van de uitvoering van het Collegeuitvoeringsprogramma 2015-2019. De Tussenbalans geeft aan dat er tot nu toe al veel zaken zijn bereikt en dat de verwachting gerechtvaardigd is dat alle gestelde doelen in 2019 zullen zijn gehaald. Wel zien wij mogelijkheden om op onderdelen extra inspanningen te leveren. Op basis van het geactualiseerde financieel meerjarenperspectief hebben wij daarvoor ook de middelen. Wij zien voor de komende periode vier mogelijke denklijnen:

	denklijn	Gevolgen voor onze doelen	Gevolgen voor de middelen
1	Sparen 	<ul style="list-style-type: none"> <li>Reserveren voor (grote) projecten</li> <li>De huidige doelen en ambities worden gehandhaafd</li> <li>Geen noodzaak nieuwe ambities / opgaven</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>Middelen worden gereserveerd voor toekomstige investeringen</li> <li>Geen inzet extra middelen voor huidige doelen</li> <li>Toenemende reserves</li> </ul>
2	Lastenbeperking 	<ul style="list-style-type: none"> <li>Gelijkblijvende ambities; de huidige doelen worden gehandhaafd</li> <li>Geen noodzaak nieuwe opgaven/ambities</li> <li>MRB tarief niet indexeren</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>Relatief minder inkomsten</li> <li>Geen extra middelen voor huidige doelen</li> <li>Geen ruimte voor nieuwe investeringen op korte termijn</li> </ul>
3	Intensiveren huidige doelen 	<ul style="list-style-type: none"> <li>Hogere ambities bij huidige doelen.</li> <li>Versnelling van doelbereik</li> <li>Voor bijgestelde doelen meer inzet nodig</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>Extra investeringen voor de bestaande doelen</li> <li>Inzet van reserves</li> <li>Teruglopende reserves</li> </ul>
4	Nieuwe doelen 	<ul style="list-style-type: none"> <li>Nieuwe opgaven naast bestaande doelen en ambities</li> <li>Aanvulling op coalitieakkoord/CUP</li> <li>Meer inzet</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>Extra uitgaven/investeringen</li> <li>Inzet van reserves</li> <li>Teruglopende reserves</li> </ul>

Onze voorstellen gaan uit van een combinatie van de denklijnen 3 en 4: het intensiveren van de bestaande doelen en een agendering van de nieuwe ambities voor de volgende bestuursperiode. Verder adviseren we om ruimte voor de volgende collegeperiode te reserveren (denklijn 1).

### Intensiveren - hogere ambitie of versnelling - en nieuwe opgaven

In het tweede deel van deze bestuursperiode willen we ons focussen op een beperkt aantal speerpunten. De voorgestelde intensivering hangen samen met een hogere ambitie voor de doelstellingen. Deze aandachtsgebieden komen overeen met en sluiten aan bij de perspectieven die opgenomen zullen worden in de Omgevingsvisie die in voorbereiding is. We kiezen voor de volgende vier thema's, die onderling verwant zijn:

- de economische ontwikkeling van de regio, onder andere met het Economisch uitvoeringsprogramma, recreatie en toerisme, projecten;
- de energietransitie, met onder andere extra aandacht voor duurzame energie, energieneutraal (doelen voor 2020 en 2030), herwinbare energiebronnen;
- circulaire economie en
- landbouw, meerdere smaken.

### Financieel meerjarenperspectief 2017-2021

Het financieel meerjarenperspectief voor 2017 t/m 2021 geeft aan dat er, op basis van de huidige inzichten en gehanteerde aannames, sprake is van een structurele begrotingsruimte in de komende jaren, zoals hieronder is aangegeven.

stelpost nieuw beleid	2017	2018	2019	2020	2021
omvang na actualisatie	6.146	6.574	6.426	7.085	6.115

*bedragen x € 1.000*

Daarnaast is er sprake van incidentele begrotingsruimte binnen de reserves en de stelpost nieuw beleid 2017-2018. Deze bedraagt circa € 20 mln. Deze ruimte kan worden benut om financieel inhoud te geven aan een aantal gewenste ontwikkelingen, die in hoofdstuk III worden beschreven.

Uiteraard zijn er nog diverse begrotingonzekerheden, die vooral betrekking hebben op de voorspelbaarheid van de inkomsten vanuit het Provinciefonds en de opcenten MRB. In verband hiermee hebben wij, zoals gebruikelijk ruimte gereserveerd binnen de stelpost 'onzekerheden Perspectiefnota'. Het gaat daarbij om een bedrag van € 0,4 mln. in 2017, welk bedrag jaarlijks met € 0,4 mln. oploopt naar € 2,0 mln. in 2021.

#### *Uitvoering programmabegroting 2017*

Uw Staten stelden in november 2016 de Programmabegroting 2017 vast. De Programmabegroting beschrijft de te bereiken doelen, de daarmee samenhangende activiteiten en risico's, alsmede de daarvoor in te zetten financiële middelen. In bijlage 1 bij deze Perspectiefnota rapporteren wij over inhoudelijke en financiële afwijkingen die zich naar verwachting dit jaar voor zullen doen. De conclusie is dat er met name sprake is van financiële afwijkingen. Deze hebben deels betrekking op (technische) herschikking van reeds beschikbare middelen tussen begrotingsjaren. Daarnaast zijn op enkele onderdelen extra middelen nodig, die passen binnen het bestaande beleid en grotendeels onontkoombaar zijn. De meest in het oog springende voorbeelden hiervan zijn een toename van de pensioenafdrachten (€ 0,6 mln.) en de jaarlijks toenemende lasten voor de uitvoering van het Delegatiebesluit OV Almere (tot € 0,6 mln. in 2021. In totaal is er met deze bijstellingen een bedrag gemoeid van € 0,8 mln. in 2017, wat oploopt tot circa € 1,4 mln. in 2021.

#### *Kaderstelling 2017-2021*

In hoofdstuk III schetsen wij een beeld van de ontwikkelingen die aanleiding kunnen zijn om de bestaande (inhoudelijke of financiële) kaders voor 2017 en volgende jaren bij te stellen. Deze voorstellen hangen samen met de denklijn die hierboven is geschetst, in casu het twee sporen beleid (intensiveren en sparen). Op basis hiervan kunnen uw Staten tijdens de Algemene Beschouwingen op 10 mei aanstaande richting geven aan de begroting voor 2018 en volgende jaren. De uitkomsten hiervan zullen wij verwerken in de ontwerp Programmabegroting 2018, die wij in het najaar van 2017 aan u voorleggen.



## Financieel kader 2017-2021

Met als vertrekpunt de in november 2016 vastgestelde Programmabegroting 2017 (inclusief meerjarenraming t/m 2020) is beziën op welke onderdelen er inmiddels sprake is van gewijzigde inzichten ten aanzien van de beschikbare middelen. Een voorbeeld hiervan zijn de effecten van de septembercirculaire Provinciefonds, die niet meer in de ontwerp Programmabegroting 2017 kon worden verwerkt. Daarnaast is er sprake van ontwikkelingen met betrekking tot de inkomsten uit de opcenten MRB. In bijlage 2 is de actualisatie van het financiële kader opgenomen. Hieronder presenteren wij in het kort de uitkomsten.

### a. structurele begrotingsruimte

Er is voor de komende jaren sprake van een toename van de structurele begrotingsruimte ten opzichte van de huidige meerjarenraming. Deze ruimte is enerzijds een gevolg van de hogere accessen die in de septembercirculaire Provinciefonds zijn opgenomen en wordt anderzijds veroorzaakt door een toename van het aantal voertuigen waarover opcenten worden ontvangen. Daarbij is rekenkundig uitgegaan van het continueren van de jaarlijkse indexerings van het opcententarief met 1% tot en met 2021. Wel dient voor de nieuwe jaarschijf 2021 nog ruimte te worden gereserveerd voor loon- en prijsontwikkelingen.

Onder verwijzing naar bijlage 2 is de begrotingsruimte voor de jaren 2017-2021 hieronder weergegeven.

stelpost nieuw beleid (= fin. ruimte)	2017	2018	2019	2020	2021
<i>vrije ruimte PB 2017</i>	1.416	1.619	412	536	536
<i>reeds genomen besluiten</i>	-250	-200	-200	-200	-200
<i>accessen Provinciefonds</i>	1.036	2.111	2.870	3.205	4.005
<i>uitbetaling BCF</i>	1.200	p.m.	p.m.	p.m.	p.m.
<i>reserveren I&amp;p 2021</i>					-1.900
<i>continuering index MRB 1%</i>					530
<i>hogere opbrengst MRB door extra voertuigen</i>	2.100	2.200	2.200	2.200	2.200
<i>lagere toevoeging reserve gebiedsontwikkeling</i>	372	372	372	372	372
<i>bijstelling stelpost onzekerheden perspectiefnota</i>	272	472	772	972	572
<b>geactualiseerde structurele ruimte PN</b>	<b>6.146</b>	<b>6.574</b>	<b>6.426</b>	<b>7.085</b>	<b>6.115</b>

*bedragen x € 1.000*

Er zijn ontwikkelingen die een beslag leggen op deze structurele begrotingsruimte, die verderop in deze Perspectiefnota een uitwerking krijgen. In de eerste plaats zien wij aanleiding om beleidsintensivering door te voeren. Daarnaast achten wij het een vorm van goed rentmeesterschap om een deel van ruimte voor nieuw beleid te reserveren voor een nieuw college dat na de Statenverkiezingen in 2019 zal aantreden. Met de diverse voorstellen die in het vervolg van deze Perspectiefnota vanuit deze uitgangspunten worden gedaan zou de berekende structurele ruimte in belangrijke mate worden ingevuld.

### b. Incidentele begrotingsruimte

Zoals in het uitgewerkte financiële kader in bijlage 2 is aangegeven zijn er eveneens mogelijkheden om incidentele uitgaven te doen. De beschikbare incidentele ruimte is berekend op circa € 20 mln. en bestaat uit de vrije ruimte in de reserve strategische projecten, vrijvallende middelen in enkele andere bestemmingsreserves en de stelpost nieuw beleid 2017-2018.

In de hoofdstukken III van deze Perspectiefnota 2017-2021 worden ontwikkelingen weergegeven die zich de komende jaren kunnen voordoen en waarvoor extra middelen ingezet zouden kunnen worden. De hierboven weergegeven structurele en incidentele begrotingsruimte zijn daarbij de budgettaire kaders.



## Kaderstelling 2017-2021



In dit onderdeel schetsen wij de ontwikkelingen die betrekking hebben op de kaderstelling voor 2017 en volgende jaren. Deze ontwikkelingen vinden deels hun oorsprong in de conclusies en aanbevelingen die gedaan zijn in de Tussenbalans, die u ter kennisname is aangeboden. Daarnaast zijn er sinds het aantreden van ons College veranderingen opgetreden in de wereld om ons heen, die om een reactie van de provincie vragen.

### Nieuwe ontwikkelingen, opgaven en ambities

Sinds het aantreden van ons College is de omgeving binnen en buiten de provincie aanzienlijk veranderd. We noemen de voor Flevoland relevante ontwikkelingen:

- De energietransitie: het akkoord van Parijs moet worden uitgewerkt en de provincies hebben aangegeven hun verantwoordelijkheid te nemen om de doelen op het gebied van energie- en klimaatbeleid te realiseren.
- De economie herstelt zich. Dit vraagt ook een regionale en lokale visie op de gewenste maatschappelijke ontwikkeling. Hoe kunnen we de oplevende economie op regionale schaal faciliteren en ondersteunen? Ook het provinciale huishoudboekje biedt meer ruimte dan in het meerjarenperspectief 2015 is opgenomen.
- Met de Omgevingsvisie *FlevolandStraks* die in voorbereiding is, lopen wij vooruit op de wetgeving rond de Omgevingswet.
- De natuurwetgeving (beleid en beheer) is gedecentraliseerd. Wij vullen deze nieuwe verantwoordelijkheid in, bijvoorbeeld in enkele (nationale) projecten.

Dit voorjaar hebben wij de Tussenbalans opgemaakt van de uitvoering van het Collegeuitvoeringsprogramma 2015-2019. De Tussenbalans geeft aan dat er tot nu toe al veel zaken zijn bereikt en dat de verwachting gerechtvaardigd is dat alle gestelde doelen in 2019 zullen zijn gehaald. Wel zien wij mogelijkheden om op onderdelen extra inspanningen te leveren, mede ingegeven door de ontwikkelingen die hierboven zijn geschetst. Op basis van het geactualiseerde financieel meerjarenperspectief hebben wij daarvoor ook de middelen. Wij zien voor de komende periode vier mogelijke denklijnen:

	denklijn	Gevolgen voor onze doelen	Gevolgen voor de middelen
1	<b>Sparen</b> 	<ul style="list-style-type: none"><li>• Reserveren voor (grote) projecten</li><li>• De huidige doelen en ambities worden gehandhaafd</li><li>• Geen noodzaak nieuwe ambities / opgaven</li></ul>	<ul style="list-style-type: none"><li>• Middelen worden gereserveerd voor toekomstige investeringen</li><li>• Geen inzet extra middelen voor huidige doelen</li><li>• Toenemende reserves</li></ul>
2	<b>Lastenbeperking</b> 	<ul style="list-style-type: none"><li>• Gelijkblijvende ambities; de huidige doelen worden gehandhaafd</li><li>• Geen noodzaak nieuwe opgaven/ambities</li><li>• MRB tarief niet indexeren</li></ul>	<ul style="list-style-type: none"><li>• Relatief minder inkomsten</li><li>• Geen extra middelen voor huidige doelen</li><li>• Geen ruimte voor nieuwe investeringen op korte termijn</li></ul>
3	<b>Intensiveren huidige doelen</b> 	<ul style="list-style-type: none"><li>• Hogere ambities bij huidige doelen.</li><li>• Versnelling van doelbereik</li><li>• Voor bijgestelde doelen meer inzet nodig</li></ul>	<ul style="list-style-type: none"><li>• Extra investeringen voor de bestaande doelen</li><li>• Inzet van reserves</li><li>• Teruglopende reserves</li></ul>
4	<b>Nieuwe doelen</b> 	<ul style="list-style-type: none"><li>• Nieuwe opgaven naast bestaande doelen en ambities</li><li>• Aanvulling op coalitieakkoord/CUP</li><li>• Meer inzet</li></ul>	<ul style="list-style-type: none"><li>• Extra uitgaven/investeringen</li><li>• Inzet van reserves</li><li>• Teruglopende reserves</li></ul>



Wij stellen in deze Perspectiefnota voor om een aantal van de denklijnen te verbinden. Onze voorstellen gaan uit van een combinatie van de denklijnen 3 en 4: het intensiveren van de bestaande doelen en een agendering van de nieuwe ambities voor de volgende bestuursperiode. Tevens adviseren we om ruimte voor de volgende collegeperiode te reserveren (denklijn 1).

Wij leggen de ontwikkelingen aan u voor, inclusief de mogelijke financiële consequenties die gemoeid zijn met de voorstellen die worden gedaan om in te spelen op deze ontwikkelingen. We doen dit op hoofdlijnen om samen met uw Staten de richting te kunnen bepalen en tot een structureel sluitend meerjarenperspectief te komen. Een nadere uitwerking zal plaatsvinden in de programmabegroting 2018 die dit najaar aan uw Staten zal worden voorgelegd. Kort samengevat leggen wij in deze Perspectiefnota het volgende aan u voor:

	onderwerp	structureel * (jaarlijks)	incidenteel ** totaalbedrag
<b>A. Intensiveren/ nieuwe ambities</b>	<b>Totaal Intensiveren/nieuwe ambities</b>	<b>1,7 + p.m.</b>	<b>15,7 + p.m.</b>
	- Omgevingsvisie	0,0	1,8
	- Economische ontwikkeling	0,0	5,2 + p.m.
	- Energietransitie (duurzame energie)	0,6	1,6 + p.m.
	- Circulaire economie	0,0	p.m.
	- Landbouw; diverse smaken	0,0	3,0
	- Overige zaken	1,1 + p.m.	4,2 + p.m.
<b>B. Sparen</b>	<b>Nieuw Beleid na 2019</b>	<b>2,0</b>	<b>0,0</b>
	<b>Totaal A-B</b>	<b>€ 3,7</b>	<b>€ 15,7</b>
		<b>+ p.m.</b>	<b>+ p.m.</b>
	Subtotaal kaderstellende deel	€ 3,7	€ 15,7
	Subtotaal afwijkingenrapportage	€ 1,4	€ 0,0
	<b>totaal Perspectiefnota 2017-2021</b>	<b>€ 5,0</b>	<b>€ 15,7</b>
		<b>+ p.m.</b>	<b>+ p.m.</b>

\* structureel bedrag in 2021  
 \*\* totaal bedrag voor 2017-2021  
 bedragen x € 1 mln.

#### A. Intensiveren - hogere ambitie of versnelling - en nieuwe opgaven

De Tussenbalans laat zien dat we goed op schema liggen. Daarom richten wij ons op een hogere ambitie dan wel een versnelling van het bereiken van de doelen binnen de bestaande regionale opgaven. Tegelijkertijd vinden wij het wenselijk om vooruit te kijken naar de volgende bestuursperiode. Wij anticiperen daarop door nieuwe opgaven te benoemen, zoals aangegeven in de vierde denklijn.

Het is voor de samenleving van Flevoland van belang dat de provincie - nu daarvoor de middelen beschikbaar zijn - zich extra inspant om te investeren in de toekomst van dit gebied. In de afgelopen maanden hebben wij extra aandacht besteed aan natuurbeleid en -beheer (onder andere Marker Wadden, Oostvaardersplassen) en aan cultuur (Batavialand en NLE / RCE en de Cultuurnota). Daarvoor zijn ook aanvullende middelen beschikbaar gesteld. In het tweede deel van deze bestuursperiode willen ons focussen op een beperkt aantal speerpunten. Dergelijke intensiveringen hangen samen met een hogere ambitie van de doelstellingen. Deze aandachtsgebieden komt overeen met en sluiten aan bij de perspectieven die opgenomen worden in de Omgevingsvisie die in voorbereiding is. We kiezen voor de volgende vier thema's, die onderling verwant zijn:

- de economische ontwikkeling van de regio, onder andere met het Economisch uitvoeringsprogramma, recreatie en toerisme, projecten;
- de energietransitie, met onder andere extra aandacht voor duurzame energie, energieneutraal (doelen voor 2020 en 2030), herwinbare energiebronnen;
- circulaire economie en
- landbouw, meerdere smaken.

Overigens hebben alle vier thema's raakvlak met ondernemerschap en innovatie en de versterking van de regionale economie. Ook het thema 'circulaire economie' heeft te maken met de andere thema's. In de Omgevingsvisie worden de twee hoofdlijnen er van geschetst. De provincie legt voor de komende jaren de belangrijkste opgaven voor de Flevolandse samenleving vast. Daaraan hebben veel overheden en organisaties bijgedragen. De vier hiervoor genoemde thema's nemen een prominente plaats in. De keuze om deze thema's

te intensiveren dan wel als nieuwe opgaven de komende tijd te agenderen en uit te werken is daardoor ingegeven.

In de begroting 2017 is een 8-tal maatschappelijke effecten benoemd (zie hieronder).

Maatschappelijk effecten
Behoud van het gevarieerde aanbod van de leefomgeving door een evenwichtige en duurzame doorontwikkeling van ons stedelijk en landelijk gebied als aandeel aan de regionale ontwikkeling.
Een vitaal en aantrekkelijk landelijk gebied met een vitale en aantrekkelijke natuur waar het goed wonen, werken, ondernemen en recreëren is.
Het ondernemersklimaat en de verdiencapaciteit van Flevoland zijn versterkt door het stimuleren van innovatie, groei, scholing, internationaal ondernemen en gebiedspromotie.
In Flevoland is het goed wonen, werken en recreëren met een versterkte Flevolandse identiteit en een verbeterd imago.
De bewoners en bedrijven van Flevoland profiteren van de energietransitie, de CO2-uitstoot vermindert en de Flevolandse leefomgevingskwaliteit blijft behouden.
Flevoland is goed bereikbaar, zowel voor regionaal, inkomend als uitgaand verkeer en via openbaar vervoer. Vlotte en veilige bereikbaarheid draagt bij aan de economie en aan de deelname van Flevolandse aan het maatschappelijke leven.
De ruimtelijke economische structuur is versterkt door integrale grootschalige gebiedsprogramma's.
Flevoland wordt goed bestuurd.

De ontwikkelingen die wij hieronder schetsen en waarop wij de komende periode extra inzet willen plegen leveren een bijdrage aan deze maatschappelijke effecten.

## 1: Omgevingsvisie

Eind 2017 wordt de nieuwe Omgevingsvisie Flevoland vastgesteld. Zowel met de voorbereiding van deze visie, als de (voorbereiding van de) uitvoering daarvan zijn proceskosten gemoeid. Het gaat daarbij om kosten voor o.a. de processturing bij de uitvoering van de Omgevingsvisie, de Communicatiestrategie, Trendatelier (incl. dialoog bijeenkomsten), het financieel kader (investeringen en proceskosten) en de omgevingsverordening. Onderdeel van de Omgevingsvisie zijn de 7 Perspectieven (Verhaal van Flevoland, Krachtige Samenleving, Ruimte voor Initiatief, Duurzame energie, Landbouw meerdere smaken, Circulaire economie en Regionale kracht). Deze benoemen de strategische hoofdpogaven die de provincie de komende jaren aan wil pakken, maar ook de wijze waarop de provincie dit wil gaan doen. Bij alle Perspectieven staat voorop dat de provincie dit in samenspel met de omgeving doet. De vaststelling van de ontwerp-Omgevingsvisie is voorzien in de PS-vergadering van 7 juni 2017.

Voor het verdere proces van de Omgevingsvisie en de uitwerking van de Perspectieven zijn incidenteel additionele middelen benodigd in 2017 en 2018. In totaal gaat het om een geschat bedrag van circa € 1,8 mln.

## 2: Economische ontwikkeling

In het kader van de verdere economische ontwikkeling van onze provincie zien wij een aantal interessante mogelijkheden. Het gaat hier om zaken die aanvullend zijn op het Economisch Programma dat in 2016 is vastgesteld.

### a. *Uitwerking nota Natuur "Flevoland verrassend groen"*

In het coalitieakkoord is aangegeven dat we ruimte willen geven aan passende economische initiatieven die zowel bijdragen aan het toegankelijk maken van de natuur als aan de natuurwaarden. Bij de uitwerking van zowel de visie natuur als het beleidsplan recreatie en toerisme kwam naar voren dat het voor recreatieondernemers in het buitengebied vaak lastig is om financiering te verkrijgen bij de bank. De investeringskosten zijn vaak relatief hoog ten opzicht van de jaarlijkse omzet en in deze sector zijn de reserves gering. We willen verkennen of we hier een stimuleringsregeling voor op kunnen zetten. Eind 2017 zal uw Staten op basis van deze verkenning een apart voorstel voorgelegd krijgen ten aanzien van de inzet van deze

gelden. Wij schatten in dat met een incidenteel bedrag van € 2,0 mln. hieraan een goede invulling zou kunnen worden gegeven.

#### *b. Nationaal Park Nieuw Land*

Voor de verdere ontwikkeling van het Nationaal Park Nieuw Land (de Oostvaardersplassen, Marker Wadden, Lepelaarsplassen en Markermeer) zijn extra investeringen noodzakelijk om te komen tot een attractief Nationaal Park Nieuw Land. De ontwikkeling van het Nationaal Park Nieuw Land vergt de komende jaren substantiële investeringen in de natuurontwikkeling (o.a. Marker Wadden) maar ook in de ontwikkeling van de randgebieden (poorten) aan de Almeerse en Lelystadse zijde. Aan de Almeerse zijde zou o.a. het Fonds Verstedelijking Almere in financiële dekking voor investeringen kunnen voorzien. Aan de Lelystadse zijde zal komend jaar op basis van een ontwikkelingsvisie een uitvoeringsagenda worden ontwikkeld waarvoor nog financiële dekking zal moeten worden gevonden. Er zijn diverse investeringen nodig waar cofinanciering aan de orde is. Het is nu nog moeilijk in te schatten wanneer de investeringen plaatsvinden en welke provinciale bijdrage daarvoor nodig is. Wij schatten in dat met een incidenteel bedrag van € 3 mln. hieraan een goede invulling zou kunnen worden gegeven.

#### *c. Groter watersportstrand aan de voet van Exposure*

Tijdens de besluitvorming over het realiseren van een Watersportstrand en DE loopbrug Houtribdijk is aan uw Staten toegezegd dat "als de aanbesteding meevalt wij als college kijken naar een groter strand het liefst tegen dezelfde kosten". Het watersportstrand is aanbesteed, waarin een strand van 200 meter is opgenomen. Verwacht wordt dat de aannemer medio 2017 een aanbieding doet voor een groter strand van rond de 400 meter waardoor het mogelijk wordt om internationale wedstrijden te organiseren. Zodra de aanbieding bekend is zullen wij aan u de vraag voorleggen of uw Staten extra incidentele middelen willen vrijmaken voor het grotere strand.

#### *d. Toeristische overstappunten*

Met de aanleg van een fietsknooppuntennetwerk in 2014 is een belangrijke bijdrage geleverd aan het beter recreatief ontsluiten van het "binnenland" van Flevoland. In het beleidsplan Recreatie & Toerisme is beschreven dat het aantal toeristen en recreanten zich vooral nog concentreert langs de waterkant en het achterland nog relatief vrij leeg is qua toeristisch-recreatieve voorzieningen. Met als gevolg dat de afstanden tussen de diverse bezienswaardigheden ook vrij groot zijn. De ANWB heeft landelijk en regionaal in 2016 een enquête gehouden over het recreatief fietsen in Flevoland. Hieruit is naar voren gekomen dat extra aandacht voor comfort van de fietspaden, meer rustplekken en meer horecagelegenheden het Flevolandse aanbod voor recreatieve fietsers zal verbeteren. In 2016 is tevens een verkenning gedaan om te kijken of Flevoland en haar vrijetijdspunt zich leent voor de inrichting van Toeristische Overstappunten en pleisterplaatsen. Een Toeristisch Overstappunt (TOP) is een startpunt voor wandelaars en fietsers, waar men informatie kan vergaren en is een onderbreking van een langgerekte (en soms eentonige) route. In Nederland worden op steeds meer plekken TOP's en pleisterplaatsen aangelegd als start- of rustpunt aan een recreatieve fietsroute. Uit de verkenning is gebleken dat er op korte termijn een aantal TOP's binnen Flevoland te realiseren zijn. Voor de uitwerking en uitvoering hiervan in 2017/2018 is een incidenteel bedrag van € 0,15 mln. benodigd.

#### *e. Gebiedspromotie/Flevoland branding*

In de recent vastgestelde nota toerisme en recreatie en de cultuurnota is de unieke identiteit van Flevoland beschreven, net als de mogelijke waarde van het verhaal van Flevoland voor de (toeristisch-recreatieve) economie. Ook in de Omgevingsvisie wordt het belang van het verhaal van Flevoland beschreven en uitgewerkt. Het ontbreekt echter nog aan een programma om die identiteit uit te werken op een manier of in een vorm waarmee de provincie zich kan presenteren, samen met de sector. En die ook door de sector wordt omarmd en gebruikt om zichzelf en daarmee Flevoland binnen het verhaal van Flevoland te presenteren. Naast 'branding' wordt gedacht aan (toeristische) productontwikkeling, met de sector en bijdrage aan programmering van passende evenementen, om de identiteit van Flevoland uit te dragen. Belangrijke mijlpalen zijn de viering van 100 jaar Zuiderzeewet, de opening van de luchthaven in 2019 en de aanloop naar de Floriade, naast alle andere festivals en evenementen die ondersteuning van de provincie ontvangen. Er moet aansluiting worden gevonden bij de uitvoeringsagenda van de nota toerisme en recreatie, en bij de cultuurnota en omgevingsvisie. De hiervoor benodigde (incidentele) middelen zijn voornamelijk p.m. opgenomen.

#### *f. Maritieme Servicehaven*

De verwachting is dat in 2017 het inpassingsplan vastgesteld zal zijn. Inmiddels hebben wij het voornemen uitgesproken om als provincie de haven risicodragend te ontwikkelen. Een investeringsbeslissing wordt naar verwachting voor de zomer aan uw Staten voorgelegd.

Momenteel is er wel sprake van een aantal onzekere factoren waardoor er nog geen uitspraak gedaan kan worden over de financiële impact op de provinciale begroting wanneer de haven door de provincie Flevoland ontwikkeld zal worden. Bij de behandeling van het statenvoorstel voor het investeringsbesluit zullen de effecten op de begroting - inclusief de risicoparagraaf -inzichtelijk worden gemaakt.

#### *g. Kornwerderzand*

De provincie onderzoekt samen met de provincies Fryslân en Overijssel en deelnemende gemeenten de haalbaarheid om het sluizencomplex Kornwerderzand te verbreden en vaargeulen te verdiepen. Het is een complex proces met veel partners. In de loop van 2017 zal naar verwachting duidelijkheid ontstaan over de uitvoerbaarheid van het project en de eventuele provinciale bijdrage hieraan.

### **3. Energietransitie (duurzame energie)**

De aantrekkende economie is ook positief voor Flevoland. Toch zien we voldoende aanleiding om meer in te zetten op dit thema. In relatie tot het thema energietransitie/duurzame energie leggen wij een aantal zaken aan u voor.

#### *a. Energieagenda*

Duurzame energie is een strategische lange termijn opgave in het kader van de nieuwe Omgevingsvisie Flevoland. De Omgevingsvisie zet in op beleid en uitvoering, bij de uitvoering is wederkerigheid een belangrijk vertrekpunt. De wijze van realiseren wordt uitgewerkt in de regionale energieagenda die samen met partijen uit de regio wordt opgesteld. Onderdeel van de agenda is de wijze waarop de acties worden betaald.

De financiële paragraaf van de agenda wordt als bouwsteen gebruikt om de omvang en aard van het financiële instrumentarium te definiëren. In het vierde kwartaal 2017 wordt een voorstel aan uw Staten voorgelegd. Op dit moment is nog geen goede inschatting te maken van de financiële consequenties; de verwachting zal zijn dat voor het bereiken van de gewenste resultaten substantiële investeringen noodzakelijk zullen zijn. Dit is mede afhankelijk van de ambities die we formuleren en de keuzes die we daarbij gezamenlijk zullen maken. Om die reden kan nu slechts worden volstaan met een p.m. raming.

#### *b. Duurzaam hoogwaardig OV Luchthaven*

In 2014 heeft de provincie samen met het rijk en de gemeente Lelystad een convenant bereikbaarheid Lelystad Airport ondertekend, waarin voor openbaar vervoer is afgesproken dat de frequentie van de bestaande verbinding van het station Lelystad naar de luchthaven zal worden verhoogd met als basisfrequentie van een halfuur dienst. De (extra) kosten daarvan werden geraamd € 220.000 per jaar.

Met de partners in de stuurgroep (met de luchthaven, Omala en de gemeente Lelystad) is rondom de realisatie van de luchthaven afgesproken dat er een rechtstreekse hoogwaardige en duurzame OV-verbinding komt tussen station Lelystad en de luchthaven. Daarnaast zal de streekverbinding Lelystad - Harderwijk ook de terminal van de luchthaven aandoen. Voor de nieuwe OV-verbinding tussen station Lelystad en de nieuwe terminal van de luchthaven wordt er gedacht aan een snelle non-stop verbinding met hoogwaardige haltes en specifieke shuttlebussen. Deze OV-verbinding dient nog aanbesteed te worden. Hierbij is het doel om een marktpartij te vinden die deze verbinding wil exploiteren op basis van een gefaseerde groei (op basis van de groei van het aantal passagiers en vluchten) en op den duur innovatief en duurzaam materieel inzet. Een van de mogelijkheden is dat er vanaf de start van het vervoer elektrisch materieel ingezet gaat worden. De exploitatiekosten voor deze variant worden geschat op € 260.000 voor 2019, € 425.000 voor 2020, € 530.000 voor 2021. Daarnaast dient er geïnvesteerd te worden in de laadinfrastructuur. Naast de reguliere exploitatiekosten worden er ook meerkosten verwacht inzake het in te zetten materieel. De investeringen in de laadstructuur en de meerkosten voor het materieel worden ingeschat op € 1,0 mln.

#### *c. MRA elektrisch*

Het elektrificeren van mobiliteit is een logische vervolgstap in de terugdringing van CO2-uitstoot in Flevoland. De elektrische auto kan hier deels een oplossing in bieden, waarbij het vooral gaat om een organisatorische uitdaging. Voor de realisatie van de doelen op het gebied van elektrisch rijden participeert Flevoland in het MRA-E. De werkgroep MRA-E heeft een zienswijze opgesteld hoe het elektrisch rijden zich ontwikkelt in de

toekomst en welke acties noodzakelijk zijn om dit te stimuleren. Om dit te doen is voor de jaren 2017-2020 een werkprogramma uitgewerkt. De gevraagde (incidentele) bijdrage van Flevoland hieraan bedraagt in 2017 naar verwachting € 0,1 mln.

*NB; De inzet op MRA-E maakt onderdeel uit van het Smart Mobility actieplan 2017-2020 dat hieronder is genoemd.*

#### *d. Smart mobility*

Om de bereikbaarheid, veiligheid en leefbaarheid in Flevoland te versterken willen we de kansen benutten die nieuwe informatie- en communicatiemiddelen ons bieden. De inzet van innovatieve ICT-oplossingen noemen we Smart Mobility. Voor de realisatie van de doelen op het gebied van versterking van de bereikbaarheid, veiligheid en leefbaarheid middels innovatieve ICT-oplossingen, is een Actieplan Smart Mobility 2017-2020 opgesteld. Voor de benodigde investeringen in Flevoland, de onderzoekskosten en kennisverwerving binnen de provincie is een incidenteel bedrag nodig van € 0,5 mln. in genoemde periode, waarvan € 175.000 voor 2017. Wij voorzien dat de komende jaren, in aanvulling op het actieplan, mogelijk een aanvullende inzet nodig zal zijn. Hiervoor wordt vooralsnog een p.m. raming opgenomen.

#### *e. Verduurzaming provinciale gebouwen*

In het kader van de Omgevingsvisie Flevoland wordt de strategische lange termijn opgave duurzame energie uitgewerkt. De Flevolandse en Flevolandse bedrijven wordt gevraagd de komende decennia hun huis en bedrijf energieneutraal te maken. Dat geldt ook voor de provincie. Provinciale gebouwen en andere eigendommen lenen zich in meerdere of mindere mate voor het plaatsen van zonnepanelen.

Voor het Provinciehuis zien wij mogelijkheden om circa 650 zonnepanelen te plaatsen op verschillende delen van het dak van het provinciehuis. Hierdoor zal naar schatting 11,3% van de elektriciteit (ten opzichte van het huidige energieverbruik) op groene wijze worden opgewekt. Voor deze investering is een krediet benodigd van € 435.000.

Ook de provinciale vestigingen (steunpunten incl. zoutloodsen) bieden goede kansen. Komende jaren kunnen de vestigingen worden voorzien van zonnepanelen voor een (voorlopig) geraamd bedrag van € 325.000.

De totale kapitaallasten van de hierboven genoemde investeringen bedragen na realisatie ca € 50.000 per jaar.

#### *f. Greendeal Grond, Wegen en waterbouw*

Flevoland heeft de Greendeal 2.0 voor de sector Grond, Wegen- en Waterbouw (GWW) getekend. Deze Greendeal nodigt alle deelnemers uit om hun CO2 footprint tussen 1990 en 2020 met 20% te verminderen. Wij laten samen met andere provincies een footprint maken van de huidige infrastructuur. Op basis van deze footprint willen we komen met voorstellen die bijdragen aan een (substantiële) CO2 reductie van onze infrastructuur. In 2017 zal een programma opgesteld worden voor een stevige verankering van het thema duurzaamheid in relatie tot aanleg, beheer en onderhoud van infrastructuur.

We zijn voornemens in 2018 - 2019 jaarlijks €500.000 in te zetten voor duurzame infrastructuur en dit te verwerken in de begroting 2018. Wij denken daarbij aan het toepassen van duurzaam asfalt en duurzaam beton. Uit footprints die andere provincies al gemaakt hebben, blijken asfalt en beton veruit de grootste CO2 vervuilers te zijn (samen verantwoordelijk voor 75 - 80% van de totale CO2 emissie van infra excl. vervoer). De bedragen voor 2018 en 2019 zijn gebaseerd op berekeningen volumes asfalt en beton te gebruiken in 2018 en 2019 vermenigvuldigd met de meerkosten.

De kapitaallasten hiervan bedragen na realisatie enkele tienduizenden euro's per jaar.

## **4. Circulaire economie**

Circulaire economie is één van de perspectieven uit Omgevingsvisie en zal nog nader worden uitgewerkt.

## **5. Landbouw; diverse smaken**

### *a. GLB-POP 3*

Om optimaal te kunnen profiteren van de Europese middelen, namelijk de POP3 (pijler 2 GLB) gelden, is het mogelijk noodzakelijk om (aanvullende) provinciale cofinanciering beschikbaar te stellen. De aanvullende behoefte zal zich naar verwachting in de periode 2019-2020 voordoen. De cofinanciering van de POP3 maatregelen is nog niet volledig ingevuld, daarom is het bedrag vooralsnog op p.m. gezet.

Voorts is door de Tweede Kamer ingestemd met overheveling van directe landbouwsteun (pijler 1 GLB) naar het POP-3 programma. Het betreft hier middelen voor de Kaderrichtlijn Water (KRW) en de Nitraatrichtlijn. Daarbij is afgesproken dat de waterschappen en de provincies hieraan gezamenlijk cofinanciering verlenen, in Flevoland voor een bedrag van maximaal € 6,55 mln. Dit is in aanvulling op de reguliere cofinanciering van het POP-3 programma. Met het waterschap ZuiderZeeLand wordt gewerkt aan een gezamenlijk programma en een samenwerkingsovereenkomst voor deze cofinanciering. De cofinanciering van de POP3 maatregelen is nog niet volledig ingevuld, daarom is het bedrag vooralsnog op p.m. gezet.

Vooralsnog gaan we er van uit dat voor beide bovenstaande ontwikkelingen een extra incidentele inzet in de orde van € 3 mln. nodig zal zijn.

## 6. Overige zaken

Naast de onderwerpen die hierboven onder 1 t/m 5 zijn genoemd, zijn er andere zaken waarop een extra inzet van middelen gewenst is.

### a. *Wereld Water Atlas*

In 2016 heeft het Rijk het initiatief genomen voor de Wereld Water Atlas. Het doel van de Wereld Water Atlas is de nationale en internationale besluitvormers van vandaag en morgen een instrument in handen te geven dat zij kunnen gebruiken om draagvlak te vinden voor en concreet aan de slag gaan met de internationale waterproblematiek. Omdat de kwartiermakersfase nog loopt is het onduidelijk welke producten er exact ontwikkeld worden en wat precies de planning wordt. Op zich is onze deelname al geregeld, maar wij willen onze deelname een extra impuls en meer inhoud geven en daarmee het Flevolandse water verhaal goed voor het voetlicht brengen. Hierbij kan bijvoorbeeld worden gedacht aan het ontwikkelen van beeldmateriaal. Of aan het organiseren van de juiste dialoog hierover, binnen en buiten Flevoland. Wij denken met een incidenteel bedrag van € 0,1 mln. hieraan op een goede wijze invulling te kunnen geven. Voorgesteld wordt om hiervan in 2017 € 30.000 beschikbaar te stellen voor onder andere de inhoudelijke uitwerking en vormgeving van producten.

### b. *Snel internet in het landelijk gebied*

Uit onderzoek naar de digitale ontsluiting in het landelijk gebied van Oostelijk en Zuidelijk Flevoland is gebleken dat 900 adressen geen aansluitmogelijkheid hebben voor snel internet. Uw Staten hebben op 22 maart 2017 er mee ingestemd om een onderzoeksbudget van € 100.000 beschikbaar te stellen. Het onderzoek zal ons inzicht geven in de techniek en de kosten voor goede digitale ontsluiting nu en in de toekomst. Over de voortgang en uitkomsten van het onderzoek worden Provinciale Staten periodiek nader geïnformeerd (eerste keer zomer 2017). In hoeverre het, voor het bereiken van de doelstelling noodzakelijk, wenselijk en mogelijk is vanuit de provincie financieel bij te dragen, is op dit moment niet bekend. Op basis van de uitkomsten van het onderzoek zal zo nodig een voorstel worden gemaakt. Vooralsnog hanteren wij hiervoor een p.m.

### c. *Natuur buiten Natuurnetwerk*

Op 9 november 2016 hebben uw Staten ingestemd met de motie "Financiering beheer natuur & landschap buiten Natuurnetwerk Nederland". Met deze motie hebben uw Staten ons college verzocht om in overleg te gaan met betrokken terreinbeheerders en particulieren om te komen tot een oplossing voor de financiële problemen van het onderhoud van natuur en landschap buiten het Natuurnetwerk Nederland. Tot 2014 was er rijksfinanciering beschikbaar voor beheer en onderhoud van natuur en landschapselementen buiten het natuurnetwerk. Bij de decentralisatie van het natuurbeleid heeft het Rijk de keuze gemaakt alleen nog te focussen op de internationale natuurdoelen. De verantwoordelijkheid voor het landschap wordt aan de provincies overgelaten. Aangezien de decentralisatiemiddelen maar net toereikend zijn voor de instandhouding van het Natuurnetwerk en de N2000 gebieden is de financiering van natuur- en landschapselementen buiten het Natuurnetwerk komen te vervallen.

De beheerkosten van deze elementen zijn niet te dekken uit inkomsten zoals houtoogst of verkoop van maaisel. Bij het niet meer financieren van de landschapselementen buiten het natuurnetwerk betekent dit dat steeds meer elementen worden verwijderd of niet meer beheerd.

Op basis van een globale inventarisatie van de landschapselementen die het betreft (singels en bomenrijen, poelen, bosjes) is een berekening gemaakt van de jaarlijkse kosten. Indien wordt uitgegaan van financiering van dit beheer via het subsidiestelsel natuur en landschap wordt daarbij gebruik gemaakt van een landelijke berekening van normkosten. De maximaal toe te kennen subsidiebijdrage is 75% van deze normkosten.

De totale kosten voor jaarlijks beheer van de karakteristieke natuur- en landschapselementen zal dan naar verwachting € 0,4 mln. per jaar bedragen met ingang van 2017. Dit zal vooral terecht komen bij Flevo-landschap, Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten en een enkele particulier. In de berekening is niet meegenomen het beheer van solitaire bomen en het beheer van erfsingels. Voor deze elementen is ook in de afgelopen jaren nooit beheersubsidie beschikbaar geweest.

Met het toekennen van een dergelijke bijdrage wordt afgeweken van ons uitgangspunt om geen eigen middelen in te zetten voor gedecentraliseerde rijkstaken.

#### *d. Recreatietoelage natuur*

In IPO-verband wordt al enige tijd gesproken over de actualisatie van de toeslagen die terreinbeheerders ontvangen voor de door hen beheerde natuurgebieden. Uit de actualisatie blijkt dat de recreatietoelage fors zal toenemen. Voor Flevoland betekent dit naar verwachting, op basis van een hiervoor relevante oppervlakte van ruim 20.000 ha, een extra kostenpost van ca. € 0,4 mln. per jaar met ingang van 2018.

#### *e. Dierenwelzijn Oostvaardersplassen*

In de programmabegroting 2017 is opgenomen dat, na positieve besluitvorming over het toezicht op het dierenwelzijn van de grote grazers in de Oostvaardersplassen, wij een externe commissie van deskundigen instellen om het gevoerde dierenwelzijnsbeleid te evalueren. De uitkomsten worden benut bij eventuele aanpassing van het beleid. Aanleiding is de overdracht verantwoordelijkheid dierenwelzijn grote grazers per 7 december 2016. De twee taken daarin zijn dat wij toezien op de uitvoering van het beheer van de Grote Grazers door Staatsbosbeheer en dat wij in overleg met Staatsbosbeheer een onafhankelijk review van het beleid dierenwelzijn Grote Grazers laat uitvoeren. De uitkomsten van de review kunnen voor de provincie reden zijn om het beleid aan te scherpen of aan te passen.

Om de procesmatige aanpak van het dierenwelzijn in de Oostvaardersplassen in goede banen te leiden is in 2017 vooralsnog een bedrag van € 0,15 mln. nodig. In 2017 zal gestart worden met een review. Op basis van de uitkomsten zal bezien worden of er structurele inzet van middelen nodig zal zijn.

#### *f. Plan van aanpak essentaksterfte*

De essentaksterfte is een schimmelziekte die zich steeds verder over het land verspreid. De es is de meest voorkomende boom in Flevoland. Door de essentaksterfte is de verwachting dat over 5 a 10 jaar nog maar 10% van de populatie in Flevoland over is. Dit heeft grote consequenties voor het landschap, de natuur en de (recreatieve) beleving van de provincie. Over het algemeen wordt vervanging van zieke/dode bomen gefinancierd vanuit het reguliere beheer en onderhoud. Wanneer de verwachtingen rondom essentaksterfte uitkomen zijn de vervangingskosten echter zodanig dat dat niet binnen beheer en onderhoud is op te vangen. In samenwerking met terreineigenaren zal een plan van aanpak worden opgesteld waarin wordt beschreven wat de feitelijke situatie is en voorstellen worden gedaan wat er aan gedaan kan worden.

In het plan van aanpak zal in samenspraak met partijen in beeld gebracht worden hoe groot de consequenties voor de provincie zijn. Het gaat daarbij zowel om het behoud en de kwaliteit van de bossen als om het behoud en de kwaliteit van karakteristieke landschapselementen zoals de bomenrijen langs diverse wegen.

Met een bedrag van € 0,1 mln. kan in 2017 een analyse van de situatie worden gemaakt, een plan van aanpak worden opgesteld en kunnen een of meer pilots worden uitgevoerd om de schade in Flevoland zo veel mogelijk te beperken of te herstellen.

#### *g. Een krachtige samenleving*

Op basis van motie 11 van 14 november 2012 en het aangenomen amendement D bij de behandeling JR 2015 op 25 mei 2016 heeft de provincie op 3 november 2016 € 0,9 mln. beschikt voor 2017 en 2018 onder de titel Ruim baan voor de transitie jeugdhulp. Bij de toekenning van de subsidie zijn onderdelen afgewezen die niet voldeden aan de gestelde voorwaarden uit de motie en het amendement. Conform het amendement zijn bij de besluitvorming over de subsidie de resterende middelen ad. € 1,5 mln. uit de reserve jeugdzorg toegevoegd aan de reserve strategische projecten. Tegen de gedeeltelijke toekenning van de subsidie jeugdzorg is bezwaar aangetekend. Het bezwaarschrift zal door ons in 2017 worden afgewikkeld en uw Staten worden per mededeling op de hoogte gesteld van de uitkomsten van dit bezwaarschrift. Eventuele financiële consequenties worden gedekt vanuit het bedrag van € 1,5 mln. dat aan de reserve strategische projecten is toegevoegd. De daarna dan nog resterende middelen willen we oormerken voor initiatieven vanuit het omgevingsperspectief 'krachtige samenleving' wat nog verder zal worden uitgewerkt.

#### *h. 100 jaar Zuiderzeewet*

Op 14 juni 2018 is het precies 100 jaar geleden dat de Zuiderzeewet van kracht werd. Een mijlpaal van onmiskenbaar belang voor alle gemeenten en provincies die aan of in de voormalige Zuiderzee liggen. Zonder de Zuiderzeewet was er geen provincie Flevoland geweest. Het past de provincie Flevoland om het voortouw te nemen in een (inter)nationaal aansprekende viering van de 100ste verjaardag van de Zuiderzeewet, waarbij in 2018 aangesloten kan worden bij het themajaar Nederland-Waterland van het Nationaal Bureau voor Toerisme en Congressen.

Het voorstel is om de viering van 100 Jaar Zuiderzeewet in gezamenlijkheid met medeoverheden rond en in de voormalige Zuiderzee, bedrijven en organisaties op te pakken. De viering van 100 Jaar Zuiderzeewet vraagt de een extra inzet in 2017/2018 van € 0,15 mln.; dit in aanvulling op het in het Coalitieakkoord reeds gereserveerde bedrag van € 0,1 mln. voor dit doel.

Daarnaast is het voorstel om een monument te realiseren in de vorm van een landschapskunstwerk om het 100-jarige bestaan van de Zuiderzeewet te markeren. De vorm van landschapskunst past bij de kunstwerken waarmee Flevoland internationaal vermaard is en weerspiegelt het feit dat onze provincie zelf ook voortkomt uit een fysieke landschappelijke ingreep in de voormalige Zuiderzee. Hiervoor is naar verwachting een additioneel bedrag benodigd van € 0,3 mln.

#### *i. Rijksmonument Waterloopbos*

Eind 2016 hebben uw Staten de Nota Cultuurbeleid 2017-2022 vastgesteld. Hierin zijn vier strategische uitgangspunten benoemd en een aantal 'routes', waarlangs het Cultuurbeleid handen en voeten zal worden gegeven. Daarin is o.a. Cultureel erfgoed van belang en het verhaal van Flevoland heeft daarin een belangrijke plek. Een van de doelstellingen is: "Het cultureel erfgoed van Flevoland wordt breed uitgedragen en de parels van Flevoland zijn beter benut en beleefbaar." Specifiek wordt hierbij het Rijksmonument Waterloopbos genoemd. Voor het Waterloopbos is in 2016 door Natuurmonumenten, de eigenaar van het Waterloopbos, een Ontwikkelagenda opgesteld om precies bovenstaande doelstelling nader in te vullen. De ontwikkelagenda bestaat met name uit het in tact houden van het hoofdwatersysteem als onderdeel van het Rijksmonument, het realiseren van een waterspeelplek, het DeltaMonument en een bezoekerscentrum en een koppeling met de historie naar het nu.

Het hele investeringsprogramma bedraagt ruimt € 7,5 mln. In dit programma ziet ons college de mogelijkheid om stevig bij te dragen aan de gewenste ontwikkelingen zoals in de Nota Cultuurbeleid is benoemd. Met de investering wordt er gelijktijdig een toeristische bestemming gerealiseerd die naar verwachting 200.000 - 250.000 bezoekers per jaar zal gaan trekken en het verhaal van Flevoland en Nederland Waterland zal vertellen. In onze Beleidsnota Toerisme & Recreatie Nieuw Land op de zeebodem, wordt het belang hiervan óók onderschreven. In de verhaallijn Nederland Waterland, van het NBTC, is het Waterloopbos ook opgenomen als een van de drie iconen binnen Flevoland. Met een eigen provinciale bijdrage wordt de kans op het genereren van extra middelen van 'derden' vergroot (hierbij wordt gedacht aan mogelijke particuliere investeerders, Rijkssubsidie, Europese subsidie, etc.). Gedacht wordt aan een provinciale bijdrage van € 1,0 mln., mits er een sluitende business case is voor het uitvoeringsprogramma. Daarnaast is voor proceskosten 2017-2020 een bedrag van € 0,3 mln. benodigd, waarvan € 50.000 in 2017. Het investeringsprogramma voor het Waterloopbos zal, bij voldoende beschikbare middelen, eind 2019, begin 2020, uitgevoerd zijn.

#### *j. SWUNG - aanpak geluidknelpunten*

Naar aanleiding van het advies van de Randstedelijke rekenkamer over geluid provinciale wegen zijn door uw Staten in 2016 (proces) afspraken gemaakt over de aanpak van geluidknelpunten. De toename van mobiliteit leidt tot meer geluidknelpunten. In het actieplangeluid 2018 - 2023 wordt de aanpak van de geluidknelpunten vastgelegd. Met uw Staten wordt in het najaar van 2017 de ambitie besproken en de investeringsbereidheid bepaald. In 2018 stellen wij het actieplangeluid 2018-2023 vast en wordt dus ook de financiële verplichting (structureel) bepaald. Op dit moment is het niet mogelijk om een goede financiële inschatting te geven. Momenteel wordt de norm voor geluidsdrempels geëvalueerd, de uitkomsten hiervan worden verwerkt in het actieplangeluid 2018-2023.

#### *k. Veiligheid*

Er dient meer ingezet te worden op het gebied van veiligheid en bewustwording. Daarvoor is vanaf 2018 jaarlijks een extra budget nodig van € 50.000. Dit budget zal onder andere ingezet worden voor de activiteiten rond bewustwording van veiligheid en tevens zal hieruit de bijdrage aan het convenant RIEC (Regionaal Informatie- en Expertisecentrum Midden Nederland) worden betaald.



## 1. Risicomanagement

De hoogte van het weerstandsvermogen is de afgelopen periode onderwerp van politiek bestuurlijke debat geweest. Ons college heeft naar aanleiding daarvan - bij de behandeling van de Begroting 2017 - toegezegd om in deze Perspectiefnota actief de hoogte van het weerstandsvermogen te beperken. Toegezegd is het weerstandsratio terug te brengen tot onder de bovengrens van de bandbreedte (factor 1,1-2,0). Via twee sporen is aan deze afspraak gewerkt. Enerzijds is - zoals gebruikelijk - het risicoprofiel geactualiseerd (stand maart 2017) en zijn de belangrijke bestuurlijke pijlers binnen het huidige risicomanagement die van invloed zijn op het weerstandsvermogen beoordeeld. Anderzijds hebben uw Staten in 2016 besluiten genomen waarbij beslag is gelegd op de Algemene reserve.

Voorgesteld wordt enkele aanpassingen door te voeren in het risicomanagementbeleid en die als uitgangspunten te hanteren bij de paragraaf Weerstandsvermogen vanaf de Begroting 2018. Het betreft:

- *Een verbeterd classificatieschema voor de kans inschatting*  
Een nieuw classificatieschema (onder andere voor de inschatting van de kans) met een vijfpuntenschaal<sup>[1]</sup> in plaats van dan de huidige drie<sup>[2]</sup>. De vijfpuntenschaal is beter toepasbaar bij het analyseren van risico's.
- *Een berekeningswijze waarbij in plaats van classificatie van vervolgschade (in drie klassen<sup>[3]</sup>) een indicatie van de vervolgschade wordt opgenomen*  
Voor de bepaling van het financiële risicoprofiel werd gebruik gemaakt van een financieel classificatieschema (in drie klassen). Voorgesteld wordt om met ingang van de begroting 2018 te rekenen met financiële indicaties: hiermee vervalt tevens de bovengrens van € 7,5 mln. waardoor de berekening van het financiële risicoprofiel realistischer wordt.
- *Toepassen van een vermenigvuldigingsfactor van drie op structurele risico's*  
Bij het toepassen van de berekeningssystematiek (kans x indicatief bedrag) op structurele risico's wordt voorgesteld een vermenigvuldigingsfactor van drie toe te passen: voor een periode van drie jaar wordt voldoende incidentele weerstandscapaciteit aangehouden om, als het risico zich aandient, de effecten daarvan te kunnen verwerken.
- *Een afspraak voor het afromen van de beschikbare weerstandscapaciteit*  
De afgelopen periode is de hoogte van het weerstandsvermogen bediscussieerd. We stellen voor om vast te houden aan de door uw Staten vastgestelde bandbreedte voor het weerstandsvermogen. Om te voorkomen dat deze zich langdurig boven de bovengrens bevindt zullen we deze na drie aaneengesloten jaren afromen tot factor twee.
- *Niet financiële risico's krijgen een plek*  
Tot op heden rapporteren we de strategische financiële risico's in de paragraaf Weerstandsvermogen. Voorstel is om ook niet financiële risico's te benoemen indien bestuurlijk relevant.

Toepassen van de bovenstaande uitgangspunten leidt tot een andere uitkomst van het risicoprofiel en daarmee op het weerstandsvermogen (dekkingsgraad). In onderstaand overzicht zijn de effecten (op basis van de conceptcijfers voor het jaarverslag) opgenomen. Maar dat geeft nog geen volledig beeld, omdat er een projecten in de pijplijn zitten, die de ratio omlaag kunnen brengen. We streven er wel naar om boven de ondergrens van 1.1 te blijven.

Programmaonderdeel	JV 2016 Oud	JV 2016 Nieuw
Risicoprofiel (A)	9,2	10,6
Weerstandscapaciteit (B)	17,0	17,0
Weerstandsvermogen (=B-A)	7,8	6,4
Dekkingsgraad (=B/A)	1,8	1,6

<sup>[1]</sup> Nieuw vijfpuntenschaal kans: zeer klein 10%, klein 25%, matig 50%, groot 75%, zeer groot 90%.

<sup>[2]</sup> Oud driepuntenschaal: klein 10%, middel 30%, groot 50%.

<sup>[3]</sup> Oud driepuntenschaal: klein € 1 mln., middel € 3 mln., groot € 7,5 mln.).

### *m. Bedrijfsvoering*

Binnen de bedrijfsvoering zijn enkele ontwikkelingen die aanvullend financieel beslag leggen.

#### *- Licentiekosten applicatie Planning- en control systeem*

Het primaire doel van de P&C cyclus is het ondersteunen van de kaderstellende en controlerende rol van de Provinciale Staten. Dit houdt in dat zowel de inhoud als de vorm van de P&C documenten moeten aansluiten op de behoeftes en rol van PS. In samenspraak met de intervisiegroep Planning en Control zetten wij in op een verdere ontwikkeling van de P&C cyclus. Daarbij willen we in de eerste plaats de focus leggen op een verdere visualisatie en digitalisering.

Het op- en samenstellen van de P&C documenten is een bedrijfs-kritisch proces. Om het proces efficiënter te maken en de kwaliteit te verbeteren kan er gebruik worden gemaakt van een software tool dat onder andere de mogelijkheid geeft om een goede workflow in te richten. In het project willen we deze tool implementeren in de organisatie. De financiële consequenties hiervan bestaan uit licentiekosten en hosting ad € 46.000 structureel waarvoor geen dekking aanwezig is in de huidige begroting. Voor de eenmalige implementatiekosten ad € 25.000 is dekking aanwezig in de begrotingsjaarschijf 2017.

#### *- Onderhoud Steunpunten*

Voor de provinciale steunpunten is, op basis van de huidige staat van onderhoud, een meerjaren onderhoudsplan opgesteld. Daaruit komt naar voren dat het gewenst is om, meer dan voorheen, het onderhoud planmatig aan te pakken, vergelijkbaar met de werkwijze bij het onderhoud van het Provinciehuis.

Uit de berekeningen is gebleken dat het noodzakelijk is om incidenteel € 0,65 mln. toe te voegen aan de onderhoudsvoorziening om zo toekomstige lasten te kunnen dekken. Daarnaast zal jaarlijks in totaal € 0,15 mln. extra benodigd zijn om zowel het jaarlijks onderhoud uit te voeren om de gebouwconditie op het gewenste peil te houden als ook de voorziening financieel op peil te houden om de toekomstige lasten te kunnen blijven dekken. Het planmatig onderhoud heeft als doel de huidige bouwkundige en installatietechnische conditie te borgen op niveau 3 volgens de NEN 2767 conditiemeting. Dit betekent dat de staat van onderhoud redelijk is, er geen nieuwbouw gepleegd wordt en er sprake is van beperkte onderhoudsschade of onderhoudsbehoefte.

### *B. Ruimte nieuw beleid nieuwe coalitie*

In 2019 zijn er verkiezingen voor Provinciale Staten. Het is goed gebruik om in de meerjarenraming vrije ruimte te reserveren voor de nieuwe collegeperiode, zodat een nieuw college andere accenten kan aanbrengen zonder dat dit direct gepaard hoeft te gaan met ombuigingen. Wij geven in overweging om hiervoor structureel € 2,0 mln. beschikbaar te houden, Voor het eerste jaar (2019) gaan we daarbij uit van € 1,0 mln., omdat de ervaring leert dat het doorvoeren van nieuw beleid een aanloopfase kent.

## IV Financieel totaal overzicht Perspectiefnota 2017-2021

Hieronder wordt een samenvattend overzicht (in één oogopslag) gegeven van alle financiële voorstellen uit deze Perspectiefnota 2017-2021. Het betreft de voorstellen uit hoofdstuk III (kaderstelling), alsmede de mutaties die voortvloeien uit de afwijkingenrapportage 2017, die als bijlage 1 is opgenomen:

A.1	Intensiveren/ nieuwe ambities	onderwerp	structureel bedrag 2021	waarvan in 2017	incidenteel: totaal 2017-2021	waarvan in 2017
	Omgevingsvisie	Proceskosten			0,6	0,3
		Uitwerking Perspectieven			1,2	0,5
		<b>Totaal Omgevingsvisie</b>	<b>0,0</b>	<b>0,0</b>	<b>1,8</b>	<b>0,8</b>
	Economische ontwikkeling	Uitwerking nota Natuur			2,0	
		NP Nieuw Land			3,0	
		Houtribdijk strand naar 400 m				p.m.
		Toeristische overstappunten			0,2	0,1
		Flevo branding			p.m.	p.m.
		Maritieme Servicehaven			p.m.	p.m.
		Kornwerderzand			p.m.	p.m.
	<b>Totaal economische ontwikkeling</b>	<b>0,0</b>	<b>0,0</b>	<b>5,2</b>	<b>0,1</b>	
	Energietransitie (duurzame energie)	Energieagenda			p.m.	
		Duurzaam HOV Luchthaven	0,5		1,0	0,0
		MRA-electrisch			0,1	0,1
		Smart mobility			0,5	0,2
		Verduurzaming gebouwen en wegen	0,1			
	<b>Totaal energietransitie</b>	<b>0,6</b>	<b>0,0</b>	<b>1,6</b>	<b>0,3</b>	
	Circulaire economie	Circulaire economie (1 van de Perspectieven)			p.m.	
	Landbouw	GLB - POP3 en Waterprogramma			3,0	
	Overige	Wereld Wateratlas			0,1	0,0
		Snel internet landelijk gebied			p.m.	p.m.
		Natuur buiten EHS	0,4	0,4		
		Recreatietoelage	0,4			
		Dierenwelzijn	p.m.	0,2		
		Essentaksterfte				0,1
		Krachtige samenleving			1,5	p.m.
		100 jaar Zuiderzeewet			0,2	
		Landschapskunstwerk 100 jaar ZZW			0,3	
		Waterloopbos			1,3	
		SWUNG			p.m.	
		Veiligheid	0,1			
		Diversen bedrijfsvoering	0,2	0,2	0,7	0,7
	<b>Totaal overig</b>	<b>1,1</b>	<b>0,7</b>	<b>4,0</b>	<b>0,8</b>	
	<b>Totaal Intensiveren/nieuwe ambities</b>	<b>€ 1,7</b>	<b>€ 0,7</b>	<b>€ 15,7</b>	<b>€ 1,8</b>	
	* structureel bedrag in 2021					
	** totaal bedrag voor 2017-2021					
			+ p.m.		+ p.m.	
A.2	afwijkingen PB 2017	onderwerp	structureel bedrag 2021	waarvan in 2017	incidenteel: totaal 2017-2021	waarvan in 2017
		Omgevingsvisie (voorbereiding)***			0,1	0,1
		Bedrijventerreinen***			0,5	0,5
		Nationaal park Nieuw Land***			0,25	0,25
		Kornwerderzand***			0,1	0,1
		Omgevingsdienst NZKG	0,1	0,1		
		Duurzaam Gebruik Ondergrond***			0,5	0,5
		Delegatiebesluit OV Almere	0,6			
		Waterschapslasten infra	0,1	0,1		
		Nieuwe Natuur***			0,25	0,25
		Pensioenen	0,6	0,6		
		<b>Subtotaal afwijkingenrapportage</b>	<b>€ 1,4</b>	<b>€ 0,8</b>	<b>€ 1,7</b>	<b>€ 1,7</b>
	*** t.l.v. bestemmingsreserve	mutatie reserves			-1,7	-1,7
		<b>Totaal afwijkingenrapportage</b>	<b>€ 1,4</b>	<b>€ 0,8</b>	<b>€ 0,0</b>	<b>€ 0,0</b>
		<b>Totaal A 1+2</b>	<b>€ 3,0</b>	<b>€ 1,5</b>	<b>€ 15,7</b>	<b>€ 1,8</b>
B	Sparen	Nieuw Beleid na 2019	2,0			
		<b>Totaal A-C</b>	<b>€ 5,0</b>	<b>€ 1,5</b>	<b>€ 15,7</b>	<b>€ 1,8</b>
			+ p.m.		+ p.m.	+ p.m.

bedragen x € 1 mln.

## Bijlage 1: Afwijkingen Programmabegroting 2017

Hieronder rapporteren wij over de afwijkingen die zich voordoen bij de uitvoering van de vastgestelde Programmabegroting 2017. De afwijkingen zijn vooral financieel van aard. Wij hebben er voor gekozen om deze afwijkingen op te nemen in de bijlage omdat deze afwijkingen met name betrekking hebben op het bestaande beleid. De voorstellen leggen voor circa € 0,8 mln. beslag op de begrotingsruimte voor 2017. Dit beslag loopt op tot € 1,4 mln. in 2021.

### Programma 1 : Ruimtelijke ontwikkeling en waterbeleid

Binnen dit programma treden er in 2017 bij de volgende doelen afwijkingen op ten opzichte van de vastgestelde Programmabegroting 2017-2021.

**Doel:** Een integrale Omgevingsvisie met een lange termijnvisie voor Flevoland en doelen en prioriteiten voor de ruimtelijke economische ontwikkeling, zodat er een nieuwe basis ontstaat voor de ontwikkelkracht van de provincie.

**Onderwerp:** *Omgevingsvisie 2017*

**Afwijking:** In het derde kwartaal van 2016 heeft u aangegeven het tijdschema van de Omgevingsvisie aan te passen met oog op de kwaliteit en de gewenste betrokkenheid van de commissies. De einddatum voor de oplevering van de ontwerpvisie is hierdoor verschoven van eind 2016 naar 2e kwartaal 2017. Op grond van deze aanpassing is een aantal ingeplande activiteiten voor de 2e helft 2016 getemporeerd en de bijbehorende uitgaven stopgezet. Hiermee resteren in 2017 voldoende middelen om het project Omgevingsvisie binnen de budgettaire kaders - zoals onder andere is vastgelegd in de startnotitie in oktober 2015 - conform afspraken af te ronden.

**Voorstel:** Hiervoor is €140.000 nodig in 2017. Deze middelen worden onttrokken aan het bestaande oormerk binnen de reserve strategische projecten.

**Doel:** We zijn zuinig omgegaan met ruimte op basis van de Ladder voor Duurzame Verstedelijking

**Onderwerp:** *Revitalisering van de bestaande bedrijventerreinen*

**Afwijking:** Op dit moment zijn gemeenten plannen aan het voorbereiden voor lichte en zware revitalisering van de bestaande bedrijventerreinen. De gezamenlijke financiering van deze revitalisering stimuleert de gemeenten tot uitvoering van deze plannen, die leiden tot een verbetering van het ruimtegebruik, een aantrekkelijk werkmilieu en een kansrijke economie. Dit is van groot belang voor ondernemers, hun werknemers en de gemeenten.

**Voorstel:** Hiervoor is € 500.000 nodig in 2017. Deze middelen worden onttrokken aan het bestaande oormerk binnen de reserve strategische projecten.

### Programma 2 : Landelijk gebied en natuur

**Doel:** De aanvraag voor status Nationaal Park is samen met de gebiedspartners opgesteld en ingediend bij de Staatssecretaris Natuur, uitgaande van een balans tussen beschermen en beleefbaarheid

**Onderwerp:** *Nationaal park Nieuw Land*

**Afwijking:** In 2016 zijn middelen beschikbaar gesteld voor de ontwikkeling van het Nationaal Park Nieuw Land (€ 330.000) en het meedingen naar de formele status daarvan (€ 150.000). Door de verkiezing 'Mooiste Natuurgebied van Nederland' is er tijdelijk een pas op de plaats gemaakt met de uitgaven. Inmiddels is het selectieproces tot verkrijging van het predicaat Nationaal Park afgerond en zal Nieuw Land, n.a.v. de verkiezingsuitslag (10e plaats) zich op eigen kracht naar de status van Nationaal Park moeten door ontwikkelen. De kaders uit de twee bestuursopdrachten blijven ongewijzigd.

**Voorstel:** Voor het uitvoering van de resterende delen uit de bestuursopdrachten (opstellen van het masterplan met daarbij de project- en procesregie en het faciliteren en

(ver)binden van betrokken partijen) is € 250.000 nodig in 2017. Deze middelen worden onttrokken aan het bestaande oormerk binnen de reserve strategische projecten.

### Programma 3 : Economie

- Doel:** Een ondernemersklimaat (ecosysteem) waar bedrijven met toekomst in Flevoland hun groeiambitie kunnen waarmaken
- Onderwerp:** Kornwerderzand
- Ontwikkeling:** De provincie onderzoekt samen met de provincies Fryslân en Overijssel en deelnemende gemeenten de haalbaarheid om het sluisencomplex Kornwerderzand te verbreden en vaargeulen te verdiepen. Als deelnemende partij in de stuurgroep dragen wij ook bij in de kosten van de te verrichten onderzoeken.
- Voorstel:** In 2017 is naar verwachting € 75.000 (incidenteel) benodigd voor onze bijdrage aan de verdere uitwerking van het projectvoorstel. Het is een complex proces met veel partners. De benodigde middelen worden onttrokken aan de reserve strategische projecten. Binnen deze reserve is € 500.000 geormerkt voor de realisatie van de verbreding sluisencomplex Kornwerderzand. Er bestaat het risico dat uit de onderzoeken blijkt dat het financieel niet haalbaar is om het sluisencomplex Kornwerderzand te verbreden en te verdiepen. Dit wordt naar alle waarschijnlijkheid in de loop van 2017 duidelijk. Dat heeft geen gevolgen voor de reeds gemaakte (onderzoeks-)kosten, maar vanzelfsprekend wel voor de nog te maken kosten.

### Programma 4 : Cultuur, samenleving en sport

- Doel:** n.v.t.
- Onderwerp:** Jeugdzorg
- Ontwikkeling:** Op basis van motie 11 van 14 november 2012 en het aangenomen amendement D bij de behandeling JR 2015 op 25 mei 2016 heeft de provincie op 3 november 2016 € 0,9 mln. beschikt voor 2017 en 2018 onder de titel Ruim baan voor de transitie jeugdhulp. Bij de toekenning van de subsidie zijn onderdelen afgewezen die niet voldeden aan de gestelde voorwaarden uit de motie en het amendement. Conform het amendement zijn bij de besluitvorming over de subsidie de resterende middelen ad. € 1,5 mln. uit de reserve jeugdzorg toegevoegd aan de reserve strategische projecten.
- 
- Voorstel:** Tegen de gedeeltelijke toekenning van de subsidie jeugdzorg is bezwaar aangetekend. Het bezwaarschrift zal door ons in 2017 worden afgewikkeld en uw Staten worden per mededeling op de hoogte gesteld van de uitkomsten van dit bezwaarschrift. Eventuele financiële consequenties worden gedekt vanuit het bedrag van € 1,5 mln. dat aan de reserve strategische projecten is toegevoegd.

### Programma 5 : Energie, milieu en klimaat

- Doel:** Uitvoering van vergunningverlening, toezicht en handhaving bij majeure risicobedrijven
- Onderwerp:** Omgevingsdiensten
- Afwijking:** De Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied is per 1 januari 2017 overgegaan op een andere manier van financieren. Deze prestatiegerichte manier van financieren gaat uit van kengetallen per bedrijf. Hierdoor wordt onze jaarlijkse bijdrage een 10-jaarsgemiddelde van de kosten. De financiering op basis van werkelijk bestede uren vervalt daarmee, behalve wanneer intensieve handhavingstrajecten nodig zijn. Deze laatste zijn niet in de 10-jaarsgemiddelden meegenomen maar worden apart afgerekend door het bevoegd gezag van het bedrijf waar de handhaving plaats vindt. Voor de start van deze methodiek is uitgegaan van een standaard aantal uren gebaseerd op een landelijk rapport. Dit aantal is hoger dan de uren die tot nu toe zijn besteed. In

de loop van 2017 (en in 2018 nogmaals) worden deze kengetallen geëvalueerd. Op basis van deze aangepaste kentallen wordt uiteindelijk afgerekend.

**Voorstel:** Het is wenselijk de opdracht aan de Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied zo snel mogelijk formeel te regelen zodat de opdracht gecontinueerd kan worden. Als provincie zijn we verplicht om de taken voor de majeure risicobedrijven uit te laten voeren door een landsdelige gespecialiseerde omgevingsdienst. Er is geen keuze om de taken door anderen te laten uitvoeren. Om de opdracht aan te kunnen gaan is een structureel aanvullend budget van € 62.000 nodig voor de Omgevingsdienst.

---

**Doel:** De ondergrond is duurzaam beschermd en benut  
**Onderwerp:** *Duurzaam Gebruik van de Flevolandse Ondergrond*  
**Afwijking:** In 2017 is € 0,94 miljoen nodig voor het Uitvoeringsprogramma Duurzaam Gebruik Ondergrond (DGO). In de begroting is reeds € 0,43 miljoen beschikbaar. Deze extra middelen zullen met name worden ingezet voor maatregelen gericht op duurzaam agrarisch bodemgebruik (Actieplan Bodem & Water). De overige maatregelen die worden uitgevoerd zijn gericht het beleefbaar maken van aardkundige en archeologische waarden, onderzoek naar bodemdaling, stimuleren gebruik van bodemenergie en actualisering van de bodeminformatie.

**Voorstel:** Om het programma dit jaar te kunnen uitvoeren is een extra onttrekking uit de reserve Bodem van € 0,51 miljoen nodig.

## Programma 6 : Mobiliteit

**Doel:** De instandhouding van bestaande provinciale infrastructuur op de afgesproken kwaliteitsniveaus  
**Onderwerp:** *Waterschapslasten*  
**Afwijking:** De jaarlijkse kosten voor waterschapslasten zijn € 120.000 hoger dan begroot. Dit komt door gewijzigde wetgeving (€ 60.000) en grondaankopen/indexatie (€ 60.000).  
**Voorstel:** Omdat het een niet beïnvloedbare post betreft is het voorstel om het budget op te hogen met € 120.000.

---

**Doel:** Het openbaar vervoer is goed toegankelijk en betaalbaar voor alle doelgroepen. Door bij de reële mobiliteitsvraag aan te sluiten moet 40% kostendekking gehaald worden  
**Onderwerp:** *Delegatiebesluit OV Almere*  
**Ontwikkeling:** Op 5 juli 2016 hebben Gedeputeerde Staten de bevoegdheden voor het busvervoer van Almere gedelegeerd aan de gemeente Almere. Op 25 mei 2016 heeft u ingestemd met het ontwerpbesluit voor deze delegatie. Daarbij heeft u ook ingestemd met een aanvullende bekostiging voor de uitbreiding van het busvervoer in relatie tot de stadsuitbreiding en de dekking hiervan steeds voor de eerstvolgende vier jaar te regelen, voor het eerst in deze Perspectiefnota en daarna in de programmabegrotingen voor 2018 en daarna.  
**Voorstel:** Op basis van het inwonertal in de uitbreidingswijken per 1 januari 2017 en de prognoses voor de jaren 2018, 2019 en 2020 is de hoogte van de aanvullende bekostiging bepaald. De prognoses worden ieder jaar bij de Perspectiefnota bijgesteld. De aanvullende bekostiging voor 2018 bedraagt € 56.000. Voor de jaren 2019 tot en met 2021 dient rekening gehouden met een aanvullende bekostiging van respectievelijk € 426.000 voor 2019, € 400.000 voor 2020 en € 578.000 voor 2021. Deze bedragen zijn gebaseerd op prijspeil 2017 en worden in de begroting nog geïndexeerd voor het prijspeil 2018.

Daarnaast doet zich een aantal kredietmutaties voor, te weten:

#### *Verwerking bijdrage derden*

##### **Grote Trap**

Voor het project Grote Trap vergoedt het Waterschap Zuiderzeeland de helft van de kosten voor het ingenieursbureau. Zowel de uitgaven als de inkomsten nemen met € 35.000 toe. Dit heeft geen budgettaire effecten.

#### *Projecten versnelling*

##### **Larserweg maatregelen Luchthaven**

Voor een betere bereikbaarheid van de Luchthaven Lelystad voeren we maatregelen uit aan de Larserweg. Deze maatregelen staan gepland voor 2018, maar worden vanuit efficiency in 2017 uitgevoerd. Hierdoor wordt € 243.000 een jaar naar voren geschoven. Dit geeft eenmalig hogere kapitaallasten van € 6.000 in 2018, maar is over de levensduur budgetneutraal. De hogere kapitaallasten nemen we mee in de begroting 2018.

#### *Regulier beheer en onderhoud*

##### **Aanschaf vaartuigen**

De provincie heeft een aantal vaartuigen aangeschaft (zie PS mededeling). Afgesproken is dat hiervoor achteraf een krediet van € 190.000 beschikbaar gesteld wordt. De dekking voor het krediet komt van uit het budget jaarlijks onderhoud vaarwegen en is daarmee budgetneutraal.

## **Programma 7 : Gebiedsontwikkeling**

**Doel:** Toegankelijke natuur met ruimte voor recreatie is ontwikkeld

**Onderwerp:** Voortgang programma en afgesloten intentie- en realisatieovereenkomsten  
*Nieuwe Natuur*

**Afwijking:** In 2016 zijn voor alle projecten in het programma Nieuwe Natuur intentieovereenkomsten gesloten. Voor 2017 verwachten wij voor een deel van deze projecten over te kunnen gaan tot realisatieovereenkomsten. Om dit proces uit te voeren blijkt dat het begrote budget voor proceskosten ad € 250.000 niet toereikend is. De lasten zullen in 2017 lager zijn dan in 2016 (€ 635.000), doordat voor dat laatste jaar een deel van de lasten uit de vergoeding voor voorbereidingskosten bestaan. Deze vergoedingen zijn vrijwel geheel beschikbaar gesteld, maar in 2017 zal er nog wel een afrekening over plaatsvinden per project wat kan betekenen dat er nog een nabetaling over plaatsvindt.

**Voorstel:** Voor 2017 is geschat dat de proceskosten in totaal € 500.000 zullen bedragen. In de reserve Nieuwe Natuur is specifiek voor de proceskosten een deel gelabeld. Voor de jaren na 2016 resteert daarvoor binnen de reserve nog € 815.000. Wij stellen voor om aanvullend op het reeds begrote budget € 250.000 extra in 2017 beschikbaar te stellen, waarmee het totale budget € 500.000 zal zijn in 2017. Hierna resteert nog € 315.000 in de reserve Nieuwe Natuur voor de periode na 2017.

## **Programma 8 : Kwaliteit openbaar bestuur**

**Doel:** n.v.t.

**Onderwerp:** *Pensioenen*

**Afwijkingen:** Door onder meer de achterblijvende rendementen van de pensioenfondsen is er sprake van onontkoombaar hogere pensioenafdrachten, zowel voor het ambtelijk personeel als voor de collegeleden. Dit leidt vanaf 2017 tot een structureel hogere last van in totaal circa € 0,6 mln.

**Voorstel:** De raming voor de pensioenafdrachten met ingang van 2017 structureel te verhogen met € 0,6 mln.

N.B. daarnaast dient in 2017 rekening gehouden te worden met mogelijke wijzigingen

in de CAO, premies en grondslagen van sociale lasten. Deze zullen rond de zomer bekend zijn en voor zover deze tot mutaties zullen leiden, worden deze betrokken bij de Zomernota 2017, in samenhang met de hiervoor beschikbare ruimte binnen de stelpost loon- en prijsontwikkelingen.

<b>Doel:</b>	De mogelijkheden om via samenwerking met andere overheden de belangenbehartiging van de provincie Flevoland te versterken zijn benut
<b>Onderwerp:</b>	IPO
<b>Ontwikkeling:</b>	In 2016 heeft het IPO bestuur ingestemd met een uitbreiding van formatie op enkele onderdelen per 2017. Hierdoor gaat de bijdrage van de provincie met € 56.000 omhoog. In de Kring van Provinciesecretarissen is gepleit voor een tijdelijke oplossing, waarbij ook wordt gekeken of provincies in staat zijn de gevraagde deskundigheid in te brengen in het IPO, bijvoorbeeld door detachering. Dit voorstel is logisch vanwege de recente herijking van de rol van het IPO in de afgelopen jaren. Zo is het besluit nu ook uitgewerkt. Dit betekent dat er tijdelijk extra budget noodzakelijk is.
<b>Voorstel:</b>	Voorgesteld wordt om voor de komende jaren rekening te houden met een hogere IPO bijdrager van € 56.000 (2017), €47.000 (2018) en €30.000 (2019).

### Samenvatting voorstellen bestaand beleid 2017

Hierboven zijn de afwijkingen gerapporteerd die zich voordoen bij de uitvoering van de vastgestelde Programmabegroting 2017. In een aantal gevallen zijn daarbij voorstellen gedaan om tot bijstelling over te gaan, zowel inhoudelijk als financieel. Deze voorstellen zijn te beschouwen als passend binnen het bestaande beleid. De financiële effecten van deze voorstellen zijn hieronder benoemd.

Begrotingsvoorstellen	2017	2018	2019	2020	2021
Omgevingsvisie (voorbereiding)*	140				
Bedrijventerreinen*	500				
Nationaal park Nieuw Land*	250				
Kornwerderzand*	75				
Omgevingsdienst NZKG	62	62	62	62	62
Duurzaam Gebruik Ondergrond*	510				
Waterschapslasten infra	120	120	120	120	120
Delegatiebesluit OV Almere		56	426	400	578
Nieuw Natuur*	250				
Pensioenen	600	600	600	600	600
IPO	56	47	30		
<b>Totaal</b>	<b>2.563</b>	<b>885</b>	<b>1.238</b>	<b>1.182</b>	<b>1.360</b>
<i>mutatie reserves</i>	-1.725				
<b>Saldo begrotingsvoorstellen (netto)</b>	<b>838</b>	<b>885</b>	<b>1.238</b>	<b>1.182</b>	<b>1.360</b>

\* gedekt uit bestemmingsreserve

bedragen x € 1.000



## Bijlage 2: Financieel kader 2017-2021

In deze bijlage wordt inzicht gegeven in de financiële ontwikkelingen die worden voorzien in de komende periode 2017-2021. De uitkomsten hiervan zijn opgenomen in hoofdstuk 2 van de Perspectiefnota.

### 1A. Actualisatie financieel kader 2017-2021

De Programmabegroting 2017 is op 9 november jl. vastgesteld door Provinciale Staten. De begroting 2017 bevat ramingen voor de jaren 2017-2020. In genoemde jaren is er sprake van een sluitende begroting met ruimte voor nieuw beleid (de 'vrije begrotingsruimte'). Hieronder is de vrije begrotingsruimte op grond van de Programmabegroting 2017 weergegeven.

stelpost nieuw beleid	2017	2018	2019	2020	2021
omvang PB 2017	2.166	2.269	1.062	1.186	1.186
reeds geoormerkt	750	650	650	650	650
vrije ruimte	1.416	1.619	412	536	536

*bedragen x € 1.000*

Deze vrije ruimte binnen de stelpost nieuw beleid is het vertrekpunt voor de actualisatie van het financiële kader. Van daaruit is bezien welke (nieuwe) ontwikkelingen er zijn die invloed hebben op deze begrotingsruimte. Het betreft hier een viertal zaken:

- Reeds genomen besluiten;
- De septembercirculaire Provinciefonds;
- Ontwikkelingen MRB;
- Overige aandachtspunten

#### a. Reeds genomen besluiten

De Zomernota 2016, zoals deze op 26 oktober jl. is vastgesteld in Provinciale Staten, kende één mutatie die een incidenteel nadelig effect had van € 50.000 op de stelpost nieuw beleid in 2017, i.c. de vrije ruimte zoals deze hierboven is aangegeven.

Daarnaast is op 11 januari 2017 de Nota Cultuurbeleid 2017- 2020 vastgesteld, waarbij voor een bedrag van € 200.000 per jaar beslag is gelegd op de stelpost nieuw beleid.

#### b. Septembercirculaire Provinciefonds

De huidige meerjarenraming in de Programmabegroting 2017 voor de Provinciefondsuitkering is gebaseerd op de meicirculaire uit 2016. Nadien (op Prinsjesdag) is de septembercirculaire 2016 uitgekomen. Uw Staten zijn over de effecten van deze circulaire op 4 oktober 2016 geïnformeerd via een mededeling (1970268). Op basis van de septembercirculaire is er sprake van hogere accressen die een positief effect hebben op de begrotingsruimte. Deze effecten zijn hieronder weergegeven

septembercirculaire 2016	2017	2018	2019	2020	2021
effect op vrije ruimte	1.036	2.111	2.870	3.205	4.005

*bedragen x € 1.000*

Aangetekend wordt dat het hier accressen betreft die nog diverse keren zullen worden bijgesteld, als eerste bij de meicirculaire 2017. De realiteitswaarde van de thans berekende accressen is beperkt, zo heeft het verleden meermalen aangetoond. In dat verband wordt opgemerkt dat binnen de begrotingsraming is (overeenkomstig de Perspectiefnota 2016-2020) rekening gehouden met het risico van een nadelige bijstelling van het accres met € 1,0 mln. structureel, overeenkomend met circa 1% van de raming. Het hogere accres voor 2021 moet in samenhang worden gezien met de loon- en prijsontwikkelingen in 2021. Omdat de huidige meerjarenraming eindigt in 2020, zal er ruimte moeten worden opgenomen voor loon- en prijsstijgingen in 2021. De dekking hiervan vindt in belangrijke mate plaats uit het accres Provinciefonds.

NB 1:

Als uitvloeisel van het financieel akkoord tussen rijk en medeoverheden van 18 januari 2013 zijn afspraken gemaakt over een plafond voor het BTW compensatiefonds. Die afspraken leiden vanaf 2015 tot een relatie tussen de ontwikkeling van het Provinciefonds en de ontwikkeling van het BTW-compensatiefonds (BCF). Indien



Jaarlijks wordt in de Programmabegroting een stelpost 'onzekerheden Perspectiefnota' opgenomen. De reden hiervoor is dat er aannames in de Perspectiefnota rekenkundige aannames worden gedaan, die in de praktijk anders kunnen uitpakken c.q. tot tegenvallers kunnen leiden. Door hiervoor begrotingsruimte te reserveren wordt voorkomen dat dergelijke tegenvallers direct leiden tot een niet sluitende begroting. Het gaat vooral om aannames met betrekking tot de grote inkomstenstromen, zoals Provinciefonds en opcenten MRB. Tot dusverre werd voor de omvang van deze stelpost een inhoudelijke onderbouwing opgesteld; met ingang van 2017 stellen wij een meer pragmatische aanpak voor, waarbij jaarlijks (cumulatief) 0,25% van de begrotingsomvang voor onzekerheden wordt gereserveerd. Dit komt voor 2017 neer op € 0,4 mln., voor 2018 op € 0,8 mln. en zo verder oplopend tot € 2,0 mln. in 2021. Deze bedragen liggen onder het huidige niveau in de Programmabegroting 2017, zodat er middelen vrijvallen.

#### [Resume financieel kader 2017-201](#)

Op basis van het vorenstaande doen zich de volgende mutaties voor ten aanzien van de stelpost nieuw beleid (de 'vrije ruimte') ten opzichte van de Programmabegroting 2017.

stelpost nieuw beleid (= fin. ruimte)	2017	2018	2019	2020	2021
<i>vrije ruimte PB 2017</i>	1.416	1.619	412	536	536
<i>reeds genomen besluiten</i>	-250	-200	-200	-200	-200
<i>accessen Provinciefonds</i>	1.036	2.111	2.870	3.205	4.005
<i>uitbetaling BCF</i>	1.200	p.m.	p.m.	p.m.	p.m.
<i>reserveren I&amp;p 2021</i>					-1.900
<i>continuering index MRB 1%</i>					530
<i>hogere opbrengst MRB door extra voertuigen</i>	2.100	2.200	2.200	2.200	2.200
<i>lagere toevoeging reserve gebiedsontwikkeling</i>	372	372	372	372	372
<i>bijstelling stelpost onzekerheden perspectiefnota</i>	272	472	772	972	572
<b>geactualiseerde structurele ruimte PN</b>	<b>6.146</b>	<b>6.574</b>	<b>6.426</b>	<b>7.085</b>	<b>6.115</b>

bedragen x € 1.000

#### **1B Incidentele financiële ruimte**

In onderdeel 1A is vooral gekeken naar de ontwikkeling van de structurele begrotingsruimte. Naast de structurele begrotingsruimte is er ook nog incidentele begrotingsruimte, in de vorm van (bestemmings-) reserves. Het merendeel van deze reserves heeft een specifiek karakter (bijvoorbeeld ZZL, Nieuwe Natuur, Bodem, cofinanciering EU-projecten, etc.). Een tweetal reserves heeft een bredere doelstelling, de Algemene reserve en de reserve strategische projecten.

Ter voorbereiding van deze Perspectiefnota is bezien welke incidentele ruimte er beschikbaar is voor het doen van (incidentele) uitgaven. Daarbij is rekening gehouden met de uitkomsten van de concept jaarrekening 2016.

##### **a. Algemene reserve**

De Algemene reserve heeft in 2017 een verwachte (vrije) omvang van € 15,7 mln<sup>2</sup>. Bij de bepaling van de inzetbaarheid hiervan spelen twee factoren een rol. In de eerste plaats geldt (op grond van de Nota reserves en voorzieningen 2015-2019) voor de Algemene reserve een ondergrens van 5% van de begrotingsomvang; dit komt neer op circa € 8 mln. Daarnaast maakt de Algemene reserve onderdeel uit van de weerstandscapaciteit van de provincie. In het Coalitieakkoord is vastgelegd dat de weerstandratio (verhouding tussen weerstandscapaciteit en berekende risico's) zich tussen 1,1 en 2,0 dient te bevinden. In de concept jaarrekening 2016 is berekend dat de weerstandratio (op basis van de nieuwe methodiek) eind 2016 1,6 bedraagt. Op grond hiervan achten wij het niet wenselijk om middelen vanuit de Algemene reserve in te zetten voor incidentele beleidsintensiveringen, mede omdat er nog projecten in de pijplijn zitten.

##### **b. Reserve strategische projecten**

De reserve strategische projecten is ingesteld om projecten te realiseren/stimuleren die van strategisch belang zijn voor de provincie en bijdragen aan de verdere ontwikkeling van de provincie. De reserve kent een brede

<sup>2</sup> In dit bedrag is reeds rekening gehouden met het bedrag van € 5,9 mln. dat wordt onttrokken aan de algemene reserve op grond van het in 2016 genomen besluit met betrekking tot Batavialand.

doelstelling en wordt om die reden benut voor diverse doeleinden. Op basis van de concept jaarrekening 2016 kan de 'vrije omvang' binnen deze reserve worden berekend op € 12,5 mln. Deze ruimte is beschikbaar voor projecten die passen binnen de doelstelling van de reserve.

NB:

Op basis van concept Perspectiefnota is er in ieder geval in de jaren 2017-2018 ruimte binnen de stelpost nieuw beleid beschikbaar. Hiervan zou indicatief € 5 mln. kunnen worden afgeroomd ten gunste van de incidentele begrotingsruimte. Dit vooruitlopend op een mogelijk rekeningresultaat 2016. Daarop anticiperend zou er sprake zijn van een totale vrije omvang van circa € 17,5 mln.

Mocht het rekeningresultaat 2016 materieel zijn, dan zal allereerst hiervan gebruik worden gemaakt ter dekking van de incidentele claims.

#### c. Overige reserves

Uit een recente beoordeling van de beschikbare middelen in de bestemmingsreserves in relatie tot de verwachte uitgaven ten laste van deze reserves is naar voren gekomen dat er in sommige reserves ruimte beschikbaar is die alternatief kan worden ingezet. In totaal gaat het om een bedrag van € 2,9 mln. Het betreft hier:

specificatie vrijval ov. bestemmingsreserves

omschrijving	bedrag	Toelichting
cofinanciering EU 2007-2013	2.500	verwacht restant na laatste bestedingen
technische bijstand EU	400	verlaging mogelijk op basis van verwachte uitgaven
<b>totaal</b>	<b>2.900</b>	

*bedragen x € 1.000*

#### Resume incidentele ruimte

Op basis van het vorenstaande kan de incidentele ruimte binnen de reserves worden bepaald op een bedrag van circa € 20 mln.